

ФІСКАЛЬНА ПОЛІТИКА В СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

© 2025 ЗАМКОВИЙ О. С.

УДК 336.1
JEL Classification: H30; I31; O23

Замковий О. С. Фіскальна політика в системі фінансово-економічних відносин

Стаття присвячена ролі та місцю фіскальної політики в системі регулювання соціально-економічного розвитку за сучасних умов. Метою написання статті є розкриття та поглиблення теоретико-методологічних засад реалізації податкового компоненту фіскальної політики в системі фінансово-економічних відносин. Узагальнено теоретичні підходи до розкриття категоріального змісту податкової політики як процесу планування та збору доходів бюджетів різних рівнів через постійні джерела податкових надходжень. Визначено перелік основних складових механізму податкового регулювання соціально-економічного розвитку. Наголошено на необхідності оцінювання профілю реалізованої фінансово-регуляторної політики, виходячи з композиційної структури податкової системи та рівня фіскального навантаження. Проаналізовано значення рівнів податкового навантаження, визначеного як частка суми податкових надходжень консолідованого бюджету та соціальних відрахувань у ВВП, у державах – членах ОЕСР упродовж періоду 2014–2023 рр. Доведено, що надмірне фіскальне навантаження призводить до зниження норм заощаджень та інвестування, що спричиняє відтік бізнес-капіталу з відповідних національних економік. Наголошено на необхідності оптимізації співвідношення рівнів податкового навантаження в розрізі груп платників податків – фізичних і юридичних осіб. В умовах дії режиму воєнного стану виділено категорію податкової безпеки системи публічних фінансів, що характеризує певну конфігурацію фіскального простору, при якій фінансові запити держави збалансовані із інтересами платників податків у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективі. Наголошено, що рівень фіскального навантаження є значимим, проте не ультимативним критерієм для оцінювання профілю реалізованої урядом податкової політики. Підкреслено принципову важливість поділу інструментарію фіскальної політики з огляду його впливу на динаміку процесів економічного зростання. Вказано, що податкова політика має задовольняти принципам фіскальної достатності, соціальної справедливості, адаптивності, економічної результативності та справедливості, стабільності та нейтральності.

Ключові слова: фіскальна політика, податкова політика, доходи бюджету, податкове навантаження, податкова безпека, економічний розвиток.

Рис.: 1. **Бібл.:** 20.

Замковий Олексій Сергійович – аспірант кафедри фінансів, Державний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)
E-mail: ndfi@knute.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4137-3573>

UDC 336.1
JEL Classification: H30; I31; O23

Zamkovi O. S. Fiscal Policy in the System of Financial and Economic Relations

The article is dedicated to the role and place of fiscal policy in the system of regulating socioeconomic development under modern conditions. The aim of writing the article is to reveal and deepen the theoretical and methodological foundations of implementing the tax component of fiscal policy in the system of financial and economic relations. Theoretical approaches to disclosing the categorical content of tax policy as a process of planning and collecting revenues for budgets of various levels through constant sources of tax revenues are generalized. A list of the main components of the mechanism of tax regulation of socioeconomic development is defined. The necessity of assessing the profile of the implemented financial regulatory policy, based on the compositional structure of the tax system and the level of fiscal burden, is emphasized. The significance of the levels of tax burden, defined as the share of the sum of tax revenues of the consolidated budget and social contributions in GDP, in the OECD member states during the period 2014–2023 is analyzed. It is been proved that excessive fiscal burden leads to a decrease in savings and investment rates, causing a capital outflow from the respective national economies. The necessity of optimizing the ratio of tax burden levels across groups of taxpayers-individuals and legal entities has been emphasized. Under the conditions of martial law, a category of tax security within the public finance system has been allocated, characterizing a certain configuration of the fiscal space where the State's financial demands are balanced with the interests of taxpayers in the short, medium, and long term. It is underscored that the level of fiscal burden is significant but not an ultimate criterion for assessing the profile of the tax policy implemented by the government. The fundamental importance of dividing the fiscal policy instruments in terms of their impact on the dynamics of economic growth processes has been underlined. It is indicated that tax policy should meet the principles of fiscal sufficiency, social justice, adaptability, economic efficiency and fairness, stability, and neutrality.

Keywords: fiscal policy, tax policy, budget revenues, tax burden, tax security, economic development.

Fig.: 1. **Bibl.:** 20.

Zamkovi Oleksii S. – Postgraduate Student of the Department of Finance, State University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)
E-mail: ndfi@knute.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4137-3573>

Фінансове регулювання соціально-економічного розвитку здійснюється із використанням усталених інституційних механізмів, провідне місце серед яких належить фінансальній політиці. Від ефективності застосування її бюджетного та податкового компонентів, що реалізуються в діалектичній єдності, залежать динаміка і пропорції економічного розвитку, рівень добробуту, стратегічна конкурентоспроможність національної економіки в глобалізованому світі. Архітектура фінансальної політики як прямо, так і опосередковано детермінує секторальну та територіальну структуру суспільного виробництва, забезпечує стратегічну резильєнтність публічних фінансів. Потреба в системному вдосконаленні моделі фінансового регулювання є об'єктивною та обумовлена запитом суспільства щодо формування концепту стійкого розвитку. Фінансальна політика має бути водночас адаптивною та скоординованою з іншими компонентами економічної політики держави: монетарним, інвестиційним, галузевим, тарифним, конкурентним і зовнішньоекономічним. Особливий інтерес у контексті створення передумов стійкого економічного зростання становить податковий компонент, що розкривається через дуалізм регульовальної та фінансальної функцій податків.

Багатогранне питання ролі податкової політики в системі регулювання соціально-економічного розвитку є класичним для наукового дискурсу. Більшість дослідників погоджуються, що від якості її підготовки та реалізації залежить динаміка макрпоказників, а також міра узгодженості інтересів публічних інституцій і суб'єктів господарювання, що визначає рівень суспільного добробуту та стратегічну конкурентоспроможність макросистеми. Водночас неналежний мікс фінансальної політики здатен спровокувати та критично поглибити дисбаланс у національній економіці. Тому розкриття сутності та ролі податкового компоненту фінансальної політики в системі публічного регулювання соціально-економічного розвитку є актуальним і перспективним для дослідження.

Питаннями фінансальної політики займаються вітчизняні та іноземні автори. А. Фатас (A. Fatás) дослідив вплив механізму податкової політики на суспільний продукт країн Європи у 2008–2014 рр., зокрема в контексті фінансового планування та пострецейського відновлення, описавши контрверсійні для економічного зростання наслідки фінансового регулювання [1]. Р. К. Крістенсен (R. C. Christensen) висвітлив проблематику транспарентності оподаткування в державах – членах ЄС та ОЕСР у контексті забезпечення конкурентоспроможності національних економік [2]. А. Бхандарі (A. Bhandari) разом із колегами розкрив мето-

дику формування оптимального міксу фінансальної та монетарної політики в неокейнсіанській моделі та його потенціал щодо забезпечення стійкості національної економіки [3]. У роботі авторського колективу під керівництвом М. Булікової розкрито особливості підготовки та формування податкової політики, що максимально сприяє активізації бізнес-сектора шляхом оптимізації фінансового навантаження [4]. Н. Р. Кочерлакота (N. R. Kocherlakota) переосмислює тезу, що стабілізація національної економіки в довгостроковій перспективі залежить переважно від важелів монетарної політики, та емпірично доводить доцільність стратегічного фінансового регулювання сукупності процесів соціально-економічного розвитку [5].

Значний внесок у визначення ролі та місця податкової політики в системі фінансово-економічних відносин зроблено в рамках наукової школи професора І. Я. Чугунова [6–8]. Сформовано оригінальне тлумачення категорії податкової політики, розкрито її інституційний інструментарій, визначено особливості її застосування із врахуванням фаз макрофінансового циклу та виходячи із пріоритету забезпечення умов для стійкого економічного зростання. Специфіку реалізації фінансальної політики за умов дії режиму воєнного стану висвітлено Л. П. Сідельниковою та О. М. Посадневою [9]. Основні напрями трансформації фінансальної політики України в умовах фінансово-економічних криз визначено у статті авторського колективу під проводом А. В. Лисяк [10]. Однак, попри наявність достатньої кількості публікацій з вказаної проблематики, наукова тема фінансальної політики в системі фінансового регулювання соціально-економічного розвитку залишається актуальною і надалі, особливо виходячи з необхідності вдосконалення методичного інструментарію підтримки процесів ендогенного економічного зростання.

Метою написання даної статті є розкриття та поглиблення теоретико-методологічних засад реалізації податкового компонента фінансальної політики в системі фінансово-економічних відносин.

Класичними задачами податкового регулювання є, з одного боку, формування бюджетних доходів в обсязі, достатньому для забезпечення функціонування інституцій публічного управління та органів місцевого самоврядування, а з іншого – сприяння стійкому розвитку національної економіки, враховуючи партикулярні особливості її адміністративно-територіальної організації та секторальну будову. Важливим завданням, що реалізується із використанням інституційного механізму податкового компоненту фінансальної політики, є забезпечення соціальної справедливості

та елімінація диспропорцій економічного розвитку.

На практиці податкова політика є процесом планування та збору доходів бюджету через постійні джерела податкових надходжень. Її можна трактувати як специфічну діяльність інституцій фіскального регулювання та контролю із визначення та законодавчого регламентування справляння податкових платежів до бюджетів відповідного рівня. Оптимізація параметрів фіскального простору залежить від добору таких засобів податкової політики, що максимально задовольняють цілям стратегічного розвитку національної економіки, підтримуючи ефективний розподіл і перерозподіл суспільного продукту між приватним і публічним секторами. Елементами податкової політики є власне легальне визначення типів податків та зборів, категорій їх платників, об'єктів та ставок оподаткування, специфіки застосування пільг і виключень, графіка та механізмів справляння відповідних платежів до визначених фондів фінансових ресурсів. Зміст податкового компонента фіскальної політики розкривається через її вплив на макрофінансову динаміку, враховуючи пріоритети соціальної справедливості та захисту навколишнього природного середовища.

Конкретна податкова система відображає профіль реалізованої державою фіскальної політики. Останню слід вважати ексклюзивною прерогативою держави з детермінації, регламентації та організації справляння податків та обов'язкових зборів, враховуючи стратегічні пріоритети соціального та економічного розвитку. Збільшуючи чи скорочуючи податкові надходження, модифікуючи ставки та форми оподаткування, звільняючи від нього партикулярні території, галузі, групи платників тощо, уряд може сприяти стійкому зростанню економічної активності, оптимізувати кон'юнктуру ринку, закладати фундамент ендегенного розвитку, реалізувати певну модель соціально-демографічної політики [11; 12]. Добір певного інституційного інструментарію фіскальної політики спряє розвитку продуктивних сил суспільства та оптимізує пропорції виробництва [13]. Власне, організація оподаткування впливає на динаміку нагромадження капіталу, інноваційне оновлення промислового потенціалу національного господарства.

Існує об'єктивний суспільний запит щодо добору та адаптивного застосування інструментарію фіскальної політики для забезпечення стійкості та резильєнтності національної економіки. Податкове регулювання створює умови для неперервного розвитку, детермінуючи інноваційну спромож-

ність економіки, технологічний устрій, оптимізуючи обсяг і визначаючи тип інвестицій, активізуючи бізнес-сегмент, стимулюючи розвиток людського капіталу [14]. При цьому слід враховувати наявні адміністративні бар'єри, стан й еволюційні перспективи фінансової інфраструктури, особливості профілю та якісний рівень системи публічного адміністрування.

Забезпечення стійкого економічного зростання залежить від неперервної оптимізації структури оподаткування в контексті вдосконалення комбінації ставок і баз податків і зборів. Загалом, структура податкової системи сильніше впливає на динаміку економічного зростання, у порівнянні з власне рівнем фіскального навантаження, оскільки останній характеризує обрану модель соціально-економічного розвитку.

За надмірного фіскального навантаження знижується норма заощаджень й інвестування, що спонукає до відтоку бізнес-капіталу, першочергово в тих галузях, де розмір заробітної плати та податкова система є визначальними. Загалом питому вагу податкових надходжень у ВВП не слід розглядати як ультимативний критерій ефективності реалізованої урядом політики розподілу та перерозподілу. Принциповим при цьому є співвідношення рівнів податкового навантаження в розрізі груп платників податків – фізичних і юридичних осіб. Регіональні диспропорції в контексті адміністративно-територіального поділу часто є визначальними для суб'єктів господарської діяльності при прийнятті тими рішень щодо розміщення та інтенсивності бізнесу, міграції капіталу [15].

Ефективна фіскальна політика має характеризуватися оптимальними кількістю та композиційною структурою податкових платежів, обґрунтованістю та когерентністю відповідних регуляторних заходів, враховувати тренди зростання, глобальні цикли, профіль інвестиційної активності господарюючих суб'єктів [16; 17]. Система інститутів публічного адміністрування безпосередньо відповідальна за створення умов для соціально-економічного зростання. Для цього необхідними видаються планомірне спрощення процедур податкового адміністрування, тотальна цифровізація фіскального простору, підвищення якості надання персоналом податкових інституцій консультацій платникам.

Ао пріоритетів сучасного етапу розвитку національної економіки слід віднести забезпечення комплексної розбудови та вдосконалення інституційних механізмів фіскального регулювання в контексті стратегічного планування. Для цього має забезпечуватися координація

заходів фіскального регулювання та структурних реформ. Ураховуючи примат стійкості та резильєнтності системи публічних фінансів за умов дії режиму воєнного стану, пріоритезується посилення ефективності управління через тотальну автоматизацію рутинних процедур фіскальних інституцій, гарантування безпеки для користувачів та функціональності IT-інфраструктури, розвиток заходів внутрішнього контролю, імплементація кращих міжнародних стандартів боротьби з ухиленням від оподаткування, вдосконалення аналітичного інструментарію [18].

У контексті дії специфічного режиму воєнного стану доцільно виділити категорію податкової безпеки системи публічних фінансів, що характеризує певну конфігурацію фіскального простору, при якій фінансові запити держави збалансовані із інтересами платників податків у коротко-, середньо та довгостроковій перспективі. Важливим завданням є підтримка достатності обсягу податкових надходжень, що дозволить інституціям публічного управління виконувати власні функції без суттєвих обмежень для сфери бізнесу. Останнє стає можливим при адаптивному регулюванні параметрів розвитку національної економіки через управління рівнем фіскального навантаження та послідовне вдосконалення композиційної структури податкової системи.

Для розвинених і перехідних економік у довгостроковій перспективі характерним є послідовне чергування періодів збільшення та зниження рівня фіскального навантаження, що частково можна пояснити циклічністю розвитку економіки [19]. Вплив рівня фіскального навантаження на економічну динаміку слід розглядати в розрізі структури оподаткування, особливо щодо співвідношення податків на капітал, працю та споживання. Зростання навантаження, асоційоване з першими двома категоріями, загальноприйнято вважати негативним, тоді як споживче оподаткування здебільшого нейтральне щодо процесів економічного росту. Механізм фіскального регулювання держав із розвинутою економікою переважно є ациклічним, тоді як для трансформаційних національно-економічних систем – проциклічним.

Підготовка та реалізація фіскальної політики має виходити з раціонального поєднання гнучкості інструментарію та стійкості нормативно-правової бази, що не допускає збереження нерелевантних фаз і макроциклу норм. Податкове регулювання має забезпечувати розв'язання наявних проблем, кореспондуючи з викликами та загрозами економічному зростанню. Стратегія реформування фіскального простору повинна враховувати найкра-

щий досвід оптимізації навантаження в контексті розподілу податків на споживання та доходи.

На *рис. 1* наведено розмах варіації середнього податкового навантаження (з урахуванням соціальних внесків) у державах – членах ОЕСР у 2014–2023 рр. Емпіричний досвід демонструє широкий спектр підходів національних урядів до детермінації рівня фіскального навантаження. Середній показник для вибірки становить 33,49% ВВП, при цьому всі країни – члени ОЕСР з регіону Північної та Південної Америки характеризуються нижчими (подекуди – відчутно) за середнє значеннями вказаного індикатора: від 16,04% ВВП у Мексиці до власне 33,49% ВВП у Канаді. І навпаки, для економік «старої» Європи, особливо для держав Фенноскандії, властиві вкрай високі значення податкового навантаження – від 42,90% ВВП у Фінляндії до 45,79% ВВП у Данії. До п'ятірки держав з найвищим фіскальним навантаженням належать також Франція (45,79% ВВП), Бельгія (45,33% ВВП) та Швеція (43,04% ВВП).

Важливо зазначити, що податкове навантаження в постсоціалістичних країнах Центральної Європи та Балтії прямує до медіанного значення вибірки, варіюючись від 30,34% ВВП у Литві до 37,38% ВВП у Словенії, причому мінімальний модуль відхилення від середнього фіскального навантаження в ОЕСР у даній субвибірці – 0,18 в. п. – відмічено у Чехії (із середнім показником 33,66% ВВП за період аналізу).

Емпіричний досвід свідчить, що рівень фіскального навантаження є значущим, проте не ультимативним критерієм для оцінювання профілю певної податкової системи [20]. Відмітимо, що в середньостроковій перспективі слід оптимізувати розподіл загального навантаження через актуалізацію переліку елементів системи оподаткування, що, теоретично, має усунути диспропорції та сприяти модернізації секторальної структури економіки, підвищуючи рівень свідомого справляння податків. Важливо сформувати методологічні основи фіскальної політики розвитку, у якій, власне, дизайн інституційного середовища (першочергово – множина свобод платників, а не обмежень щодо їх діяльності) мінімізує результативність схем ухилення та уникнення оподаткування, підсиливши сукупний регуляторний ефект.

Таким чином, забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку із використанням інституційного інструментарію фіскальної політики асоціюється переважно з оптимізацією композиційної структури податкової системи в контексті співвідношення ставок і баз оподаткування. Принциповими також є певні фіскальні пільги та виклю-

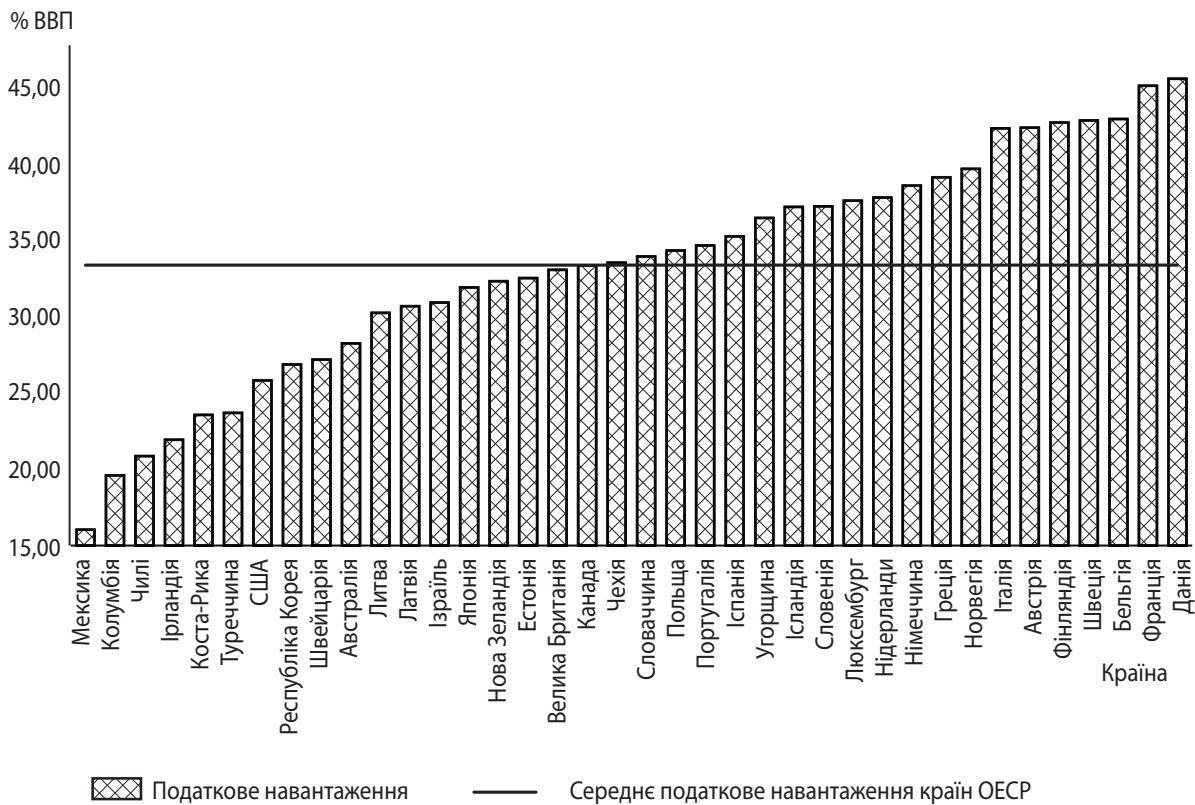

Рис. 1. Податкове навантаження в країнах ОЕСР у 2014–2023 рр., % ВВП

Джерело: побудовано автором за даними Організації економічного співробітництва та розвитку [20].

чення, призначені для активації процесів ендогенного зростання, стимулювання платників до планомірного посилення ефективності індивідуальної господарської діяльності, а також позиціонування нової моделі ставлення до середовища існування. Більше того, вважаємо, що оптимізація структури фіскального простору здатна потенційно акселерувати процеси соціально-економічного зростання, навіть безвідносно до загального рівня податкового навантаження.

Сучасна модель оподаткування має характеризуватися достатньою ефективністю та виступати інструментом консолідації суспільства, гарантуючи стійкий соціально-економічний розвиток. Формуючи функціонал фіскального механізму шляхом збільшення або скорочення обсягу відповідних надходжень бюджету, коригуючи ставки та бази оподаткування, а також тарифи, аплікуючи звільнення від оподаткування певних секторів, адміністративно-територіальних одиниць та груп населення, національний уряд здатен впливати на економічну активність, оптимізувати ринкову кон'юнктуру, реалізуючи збалансовану регуляторну політику. Використання вищезазначених пільг дозволяє регулювати структуру національного виробництва та розвиток продуктивних сил.

Власне організація оподаткування чинить вплив на пропорції створення та споживання суспільством продукту, особливості динаміки нагромадження фізичного капіталу та технічного оновлення виробничого потенціалу, рішення суб'єктів господарювання щодо розподілу фінресурсів у координатах споживання, заощадження та інвестування.

Підкреслимо принципову важливість поділу інструментарію фіскальної політики з огляду його впливу на динаміку процесів економічного зростання. Загалом виділяють групи податків на працю (прикладом яких в Україні є ПДФО, військовий збір, ЄСВ), капітал (вітчизняні податки на прибутки підприємств, нерухоме майно, фінансові трансакції тощо) та споживання (ПДВ, акцизи та мита). Вказані податки надалі можна згрупувати у дві поларні категорії:

- 1) *distortionary* – фіскальних інструментів, що сповільнюють процеси економічного зростання через обмеження можливостей їх платників приймати стратегічні та тактичні рішення щодо заощадження та інвестування;
- 2) *non-distortionary* – інструментів реалізації фіскальної політики, що прямо не детермінують рішення платників стосовно параметрів господарської діяльності. Централь-

ною задачею фінполітики держави стає визначення резервів зростання загальної ефективності, а також оптимізація структури бюджетних надходжень, виходячи з інституційних особливостей і концептуальної моделі економіки.

Рационалізація композиційної структури системи оподаткування має враховувати двостійкий вплив останньої на параметри добробуту суспільства. Зміни загального фіскального навантаження корелюють певним чином із макродинамікою зростання, що дає підстави оцінювати досягнутий рівень економічного розвитку та суспільного добробуту в державі. При цьому оцінювання доцільності та справедливості реалізованої урядом податкової політики здійснюється резидентами виключно суб'єктивно.

Таким чином, можна виокремити фіскальні інструменти, що не чинять відчутного негативного впливу на параметри економічного розвитку, а отже, є: а) нейтральними; б) стимулювальними. Це означає, що зростання навантаження цими податками та обов'язковими зборами принаймні не веде до скорочення темпів приросту реального ВВП на особу. Вони є інструментами, які слід розглядати апіорі як стратегічно важливі при обранні дизайну фіскального простору. Якщо емпіричний аналіз впливу певного податку / збору на зростання демонструє позитивний стохастичний зв'язок між темпами зростання податкового навантаження та суспільного виробництва, це може свідчити на користь перспектив використання даного фіскального інструменту регулювання соціально-економічного розвитку в майбутньому.

Згідно з економічною логікою та поширеною практикою основні параметри податкового компонента фіскальної політики детермінуються урядом відповідно до об'єктивних запитів щодо формування публічного фінансового ресурсу, достатнього для підтримки громадського порядку, соціальної справедливості та стійкості розвитку. Реальні ж параметри останнього, зокрема особливості фази макрофінансового циклу, дія соціо-економічних шоків тощо змушують владні інституції вживати заходи екстраординарного характеру, подекуди всупереч раціональним очікуванням економічних агентів. Хоча загальна проблематика методичного забезпечення підготовки та здійснення фіскальної політики лежить у класичній площині вивчення фінансової науки, мінливість середовища фінансового регулювання та постійні модифікації системи розподільно-перерозподільних процесів актуалізують її науково-практичну значущість.

Стратегія і тактика реалізації фіскальної політики має логічно сприяти розвитку системи публічного управління, обмежуючи інституції останнього з мінімізацією деструктивного впливу на макроекономічну динаміку розвитку, з одного боку, та забезпечуючи водночас стабільність, з іншого. Функції органів податкового регулювання мають бути достатніми і, разом з тим, не пригнічувати динаміку підприємницького сектора. Реалізація структурних реформ публічного управління має здійснюватися обачно та послідовно для уникнення певної суспільної втоми від номінальних трансформацій, що не призводять до реального зростання громадського добробуту.

Основами методики формування та здійснення фіскальної політики є стабільність, збалансованість і передбачуваність наслідків, що повинно сприяти узгодженню інтересів платників податків та уряду. Логічне узгодження загальних інтересів суспільства зі збереженням індивідуальної функціональної ефективності платників податків та уникнення критичного розшарування суспільства є наслідками імплементації системи принципів фіскальної політики. Основними такими принципами, на нашу думку, є:

- ✦ *фіскальна достатність* – оптимізація композиційної структури податків і загальнообов'язкових зборів із урахуванням необхідності динамічного балансу бюджетних видатків та надходжень;
- ✦ *примат соціальної справедливості*, реалізований шляхом корекції податків та зборів у контексті платоспроможності їх платників;
- ✦ *економічна ефективність*, що досягається шляхом своєчасного та максимально повного надходження податкових платежів, що забезпечує розширене суспільне відтворення, досяжність цілей макрофінансової політики, формування передумов підвищення конкурентоспроможності створюваної продукції на внутрішньому та зовнішніх ринках;
- ✦ *висока результативність* через відповідність фактичних наслідків фіскального регулювання стратегічній множині визначених цілей та індикаторів соціо-економічного розвитку;
- ✦ *стабільність*, що проявляється в незмінності підходів до нормативно-правової регламентації та засобів адміністрування відповідних податків і зборів протягом конкретного часового інтервалу;
- ✦ *ситуаційна адаптивність* із чіткою пріоритетизацією напрямів політики згідно фаз

макроциклів та прийнятої стратегії розвитку;

- ✦ *глобальна нейтральність*, що досягається через детермінацію профілю податків у спосіб, який не змінює рівень конкурентоспроможності платника.

У системі принципів реалізації фіскальної політики прослідковується певний дуалізм ефективності та результативності. Взагалі, податки та збори слід детермінувати так, щоб обсяг надходжень від їх справляння до бюджету відчутно перевищував публічні видатки на їх адміністрування. Загальна ефективність фіскальної політики в системі фінансово-економічних відносин виражає питому вагу податкових надходжень бюджетів усіх ієрархічних рівнів у загальних затратах, понесених урядом для одержання відповідних фінансових ресурсів.

Ефективність і результативність заходів фіскальної політики сильно залежить від точності та обґрунтованості планів і прогнозів податкових надходжень, що детермінує пріоритети соціально-економічного розвитку держави, регіону, конкретної громади. Планово-прогностична діяльність щодо податкових надходжень має розглядатися як чітко регламентований адаптивний процес систематичного коригування параметрів фіскального простору (ставок, баз, пільг, виключень), перегляд комплексу регуляторних заходів, перманентний контроль і моніторинг їх виконання. Якість планів та прогнозів податкових надходжень бюджету значно варіюється в залежності від методології та горизонту наукового передбачення. Розширення останнього мінімізує можливість врахування дії соціоекономічних шоків та інших екстерналій. Тому найдоцільнішим є середньострокове фіскальне планування.

За загальною методологією прогностичним є середньостроковий період, що відповідає інтервалу 3–5 бюджетних років, однак трирічний горизонт, з позицій якості передбачення, є оптимальним. Термін також залежить від умов макроекономічного циклу, особливостей бюджетного процесу та системи інших ендо- та екзогенних чинників. Слід послідовно покращувати якість прогнозу макропоказників і плану податкових надходжень, підвищувати дієвість механізмів стягнення та недопущення критичного накопичення податкової заборгованості суб'єктів господарської діяльності. Методологія має чітко регламентуватися та підпорядковуватися стратегічній меті забезпечення стійкого зростання рівня суспільного добробуту. Власне планово-прогностичній діяльності має передувати формування стратегії розвитку фіскального простору.

ВИСНОВКИ

Перманентні трансформації системи фінансово-економічних відносин зумовлюють необхідність добору методів для збільшення ефективності податкової компоненти фіскальної політики у створенні передумов для стійкого економічного та соціального розвитку. Механізми, інституційний інструментарій та важелі податкової політики є фундаментальними елементами системи публічного регулювання на певному еволюційному етапі функціонування національної економіки. Податкова політика об'єднує специфічну діяльність інститутів фіскального управління та контролю з детермінації та нормативно-правової регламентації способу справляння загальнообов'язкових платежів до бюджету.

Вдосконалення фіскального простору передбачає селекцію засобів податкової політики, придатних для досягнення цілей сталого розвитку, підтримки ефективного розподілу / перерозподілу створеного продукту між публічним і приватним секторами національної економіки. Архітектура податкової політики детермінує рівень та вектор соціально-економічного розвитку, зокрема в розрізі галузей, адміністративно-територіальних одиниць тощо, і, зрештою, загальну стійкість публічних фінансів. Податкова політика має задовольняти принципам фіскальної достатності, соціальної справедливості, адаптивності, економічної результативності та справедливості, стабільності та нейтральності.

Системного вдосконалення вимагають теоретико-методологічні та практичні засади здійснення податкового планування та прогнозування. ■

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Fatás A. Fiscal Policy, Potential Output, and the Shifting Goalposts. *IMF Economic Review*. 2019. Vol. 67. Iss. 3. P. 684–702.
DOI: <https://doi.org/10.1057/s41308-019-00087-z>
2. Christensen R. C. The Rise of the EU in International Tax Policy. In *Global Networks and European Actors*. Routledge, 2021. P. 110–126.
DOI: 10.4324/9781003153382-9
3. Bhandari A., Evans D., Golosov M., Sargent T. J. Inequality, Business Cycles, and Monetary – Fiscal Policy. *Econometrica*. 2021. Vol. 89. Iss. 6. P. 2559–2599.
DOI: <https://doi.org/10.3982/ECTA16414>
4. Buliková M., Bielik P., Belinska S. Impact of Tax Policy on the Business Economy. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*. 2021. Vol. 10. Iss. 1. P. 19–23.
DOI: <https://doi.org/10.2478/vjbsd-2021-0005>

5. Kocherlakota N. R. Stabilization with fiscal policy. *Journal of Monetary Economics*. 2022. Vol. 131. P. 1–14.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2022.07.007>
6. Chugunov I., Pasichniy M., Koroviy V., Kaneva T., Nikitishin A. Fiscal and monetary policy of economic development. *European Journal of Sustainable Development*. 2021. Vol. 10. Iss. 1. P. 42–52.
DOI: [10.14207/ejsd.2021.v10n1p42](https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p42)
7. Kaneva T., Chugunov I., Pasichniy M., Nikitishin A., Husarevych N. Tax Policy for Economic Recovery and Sustainable Development after COVID-19. *Problemy Ekonomozwoju*. 2022. Vol. 17. Iss. 2. P. 102–109.
DOI: <https://doi.org/10.35784/pe.2022.2.11>
8. Бюджетно-податкова політика у системі регулювання економіки : монографія / за заг. ред. І. Я. Чугунова. Київ : Глобус-Пресс, 2018. 350 с.
9. Sidelnykova L., Posadnieva O. Problems of Ensuring Budgetary Security of the State During Martial Law. *Innovative Economics and Management*. 2023. Vol. 10. Iss. 2. P. 220–230.
DOI: <https://doi.org/10.46361/2449-2604.10.2.2023.220-230>
10. Lysiak L., Tereshchenko T., Kachula S., Hrabchuk O., Lebid H. Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine. *Economic Affairs*. 2024. Vol. 69. Iss. 1. P. 609–618.
DOI: [10.46852/0424-2513.2.2024.22](https://doi.org/10.46852/0424-2513.2.2024.22)
11. Chugunov I., Liubchak I. Budgeting under Martial Law. *Scientia Fructuosa*. 2024. № 5. С. 4–14.
DOI: [10.31617/1.2024\(157\)01](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)01)
12. Непиталюк А. В. Детермінанти забезпечення демографічної стійкості. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2019. № 4. С. 44–59.
DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(105\)04](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(105)04)
13. Pasichniy M., Kaneva T., Ruban M., Nepytyaliuk A. The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*. 2019. Vol. 16. Iss. 3. P. 29–39.
DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(3\).2019.04](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(3).2019.04)
14. Gwartney J. D., Lawson R. A. The Impact of Tax Policy on Economic Growth, Income Distribution, and Allocation of Taxes. *Social Philosophy and Policy*. 2006. Vol. 23. Iss. 2. P. 28–52.
DOI: [10.1017/S0265052506060158](https://doi.org/10.1017/S0265052506060158)
15. Khachatryan V., Nepytyaliuk A., Pasichniy M., Nasibova O., Tabenska J. Demographics' Impact on Economic Growth in Central Europe and the Baltic States. *Economics – Innovative and Economics Research Journal*. 2023. Vol. 11. Spec. iss. P. 37–54.
DOI: <https://doi.org/10.2478/eoik-2023-0062>
16. Morrow M., Stinson S. R., Doxey M. M. Tax Incentives and Target Demographics: Are Tax Incentives Effective in the Health Insurance Market? *Behavioral Research in Accounting*. 2018. Vol. 30. Iss. 1. P. 75–98.
DOI: <https://doi.org/10.2308/bria-51929>
17. Козловський С. В., Мазур, Г. Ф., Непиталюк А. В. Демографічна стійкість суспільства як основа економічного розвитку. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 14–19.
DOI: [10.32702/2306-6806.2019.10.14](https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.10.14)
18. Чугунов І. Я., Нікітішин А. О. Податкова безпека держави. *Scientia Fructuosa*. 2019. № 4. С. 31–41.
DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(126\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(126)03)
19. Pasichniy M. Fiscal dominants of military financing. *Scientia fructuosa*. 2024. № 2. С. 20–37.
DOI: [10.31617/1.2024\(154\)02](https://doi.org/10.31617/1.2024(154)02)
20. The OECD Data Explorer – The Tax Burden Datasets. URL: <https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-DE.html>

REFERENCES

- Bhandari, A., Evans, D., Golosov, M., & Sargent, T. J. (2021). Inequality, Business Cycles, and Monetary – Fiscal Policy. *Econometrica*, 89(6), 2559–2599.
DOI: <https://doi.org/10.3982/ECTA16414>
- Buliková, M., Bielik, P., & Belinska, S. (2021). Impact of Tax Policy on the Business Economy. *Visegrad Journal on Bioeconomy and Sustainable Development*, 10(1), 19–23.
DOI: <https://doi.org/10.2478/vjbsd-2021-0005>
- Chrisensen, R. C. (2021). The Rise of the EU in International Tax Policy. In *Global Networks and European Actors* (pp. 110-126). Routledge.
DOI: <https://doi.org/10.4324/9781003153382-9>
- Chugunov, I., & Liubchak, I. (2024). Budgeting under Martial Law. *Scientia Fructuosa*, 5, 4-14.
DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(157\)01](https://doi.org/10.31617/1.2024(157)01)
- Chugunov, I., Pasichniy, M., Koroviy, V., Kaneva, T., & Nikitishin, A. (2021). Fiscal and monetary policy of economic development. *European Journal of Sustainable Development*, 10(1), 42-52.
DOI: <https://doi.org/10.14207/ejsd.2021.v10n1p42>
- Chugunov, I. Ya., & Nikitishyn, A. O. (2019). Podatkova bezpeka derzhavy [State tax security]. *Scientia Fructuosa*, 4, 31-41.
DOI: [https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019\(126\)03](https://doi.org/10.31617/visnik.knute.2019(126)03)
- Chugunov, I. Ya. (Ed.). (2018). *Biudzhethno-podatkova polityka u systemi rehuliuвання ekonomiky: monohrafiya* [Budget and tax policy in the system of economic regulation: monograph]. Hlobus-Press.
- Fatás, A. (2019). Fiscal Policy, Potential Output, and the Shifting Goalposts. *IMF Economic Review*, 67(3), 684-702.
DOI: <https://doi.org/10.1057/s41308-019-00087-z>
- Gwartney, J. D., & Lawson, R. A. (2006). The Impact of Tax Policy on Economic Growth, Income Distribution, and Allocation of Taxes. *Social Philosophy and Policy*, 23(2), 28-52.
DOI: <https://doi.org/10.1017/S0265052506060158>
- Kaneva, T., Chugunov, I., Pasichniy, M., Nikitishin, A., & Husarevych, N. (2022). Tax Policy for Economic Recovery and Sustainable Development after COVID-19. *Problemy Ekonomozwoju*, 17(2), 102-109.

DOI: <https://doi.org/10.35784/pe.2022.2.11>
Khachatryan, V., Nepytyliuk, A., Pasichnyi, M., Nasibova, O., & Tabenska, J. (2023). Demographics' Impact on Economic Growth in Central Europe and the Baltic States. *Economics – Innovative and Economics Research Journal*, 11(Spec. iss.), 37-54.
DOI: <https://doi.org/10.2478/eoik-2023-0062>
Kocherlakota, N. R. (2022). Stabilization with fiscal policy. *Journal of Monetary Economics*, 131, 1-14.
DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jmoneco.2022.07.007>
Kozlovskiy, S. V., Mazur, G. F., & Nepytyliuk, A. V. (2019). Demografichna stiiikist suspilstva yak osnova ekonomichnoho rozvytku [Demographic sustainability of society as a basis for economic development]. *Ekonomika ta derzhava*, 10, 14-19.
DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2019.10.14>
Lysiak, L., Tereshchenko, T., Kachula, S., Hrabchuk, O., & Lebid, H. (2024). Directions of fiscal policy transformation in the crisis period of economic development of Ukraine. *Economic Affairs*, 69(1), 609-618.
DOI: <https://doi.org/10.46852/0424-2513.2.2024.22>
Morrow, M., Stinson, S. R., & Doxey, M. M. (2018). Tax Incentives and Target Demographics: Are Tax Incentives Effective in the Health Insurance Market? *Behavioral Research in Accounting*, 30(1), 75-98.

DOI: <https://doi.org/10.2308/bria-51929>
Nepytyliuk, A. V. (2019). Determinanty zabezpechennia demografichnoi stiiikosti [Determinants of ensuring demographic sustainability]. *Zovnishnia torhivlia: ekonomika, finansy, pravo*, 4, 44-59.
DOI: [https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019\(105\)04](https://doi.org/10.31617/zt.knute.2019(105)04)
Pasichnyi, M. (2024). Fiscal dominants of military financing. *Scientia fructuosa*, 2, 20-37.
DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2024\(154\)02](https://doi.org/10.31617/1.2024(154)02)
Pasichnyi, M., Kaneva, T., Ruban, M., & Nepytyliuk, A. (2019). The impact of fiscal decentralization on economic development. *Investment Management and Financial Innovations*, 16(3), 29-39.
DOI: [http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16\(3\).2019.04](http://dx.doi.org/10.21511/imfi.16(3).2019.04)
Sidelnykova, L., & Posadnieva, O. (2023). Problems of Ensuring Budgetary Security of the State During Martial Law. *Innovative Economics and Management*, 10(2), 220-230.
DOI: <https://doi.org/10.46361/2449-2604.10.2.2023.220-230>
The OECD Data Explorer – The Tax Burden Datasets. (n.d.). <https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-DE.html>

УДК 336.71

JEL Classification: G21; G23

DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-3-269-276>

ФОРМУВАННЯ МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТРЕС-ТЕСТУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ

© 2025 КОЛЕСНІЧЕНКО А. С., ЛИТВИНОВ І. Ю.

УДК 336.71

JEL Classification: G21; G23

Колесніченко А. С., Литвинов І. Ю. Формування методичного забезпечення стрес-тестування фінансової стійкості комерційного банку

Стаття присвячена проблемі забезпечення фінансової стійкості комерційних банків як ключового фактора стабільності банківської системи та економіки в цілому. В цьому контексті обґрунтовано, що в умовах зростаючої невизначеності та ризиків, пов'язаних з глобальними економічними кризами, стрес-тестування стає важливим інструментом для оцінки здатності банків протистояти несприятливим умовам. Проведено аналіз ключових аспектів методичного забезпечення стрес-тестування, включно з розробкою сценаріїв, оцінкою впливу стресових сценаріїв на фінансові показники банку, аналізом результатів та розробкою заходів для підвищення фінансової стійкості. На цій основі було надано характеристику ключових аспектів забезпечення стрес-тестування фінансової стійкості комерційного банку, виділено їх позитивні та негативні риси. Побудовано схему методичного забезпечення стрес-тестування фінансової стійкості комерційного банку, яка включає такі елементи: поетапне виконання методичних прийомів; інструменти та критерії оцінювання щодо реалізації. Розкрито критерії оцінки методичного забезпечення стрес-тестування фінансової стійкості комерційного банку, які дозволяють: визначити, чи достатній запас капіталу для покриття можливих збитків у разі реалізації несприятливих сценаріїв; оцінити здатність банку своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання в умовах стресових сценаріїв, а також чи вказують вони на відповідність регуляторним вимогам; своєчасність виявлення загроз і рівень ефективності управління ризиками. Обґрунтовано, що формування методичного забезпечення стрес-тестування фінансової стійкості комерційного банку є ефективним інструментом для забезпечення стабільності банківської системи та підвищення фінансової стійкості банків. Вона забезпечує комплексний підхід до оцінки здатності банку протистояти несприятливим умовам і розробку заходів для мінімізації ризиків.

Ключові слова: фінансова стійкість, комерційні банки, стрес-тестування, методичне забезпечення, макроекономічні шоки, зовнішні аудитори, ризики.

Рис.: 3. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 10.